

סליחה, טעיתי: האומץ לעמוד מאחורי הבחירות שלי

כל אדם כלוא באיזה כלא. כל אחד תלוי בגורמים אחרים שמעכבים אותו, ואנו רוצים לדבר היום על השלב הראשון בגאולה וריפוי, המפתח לתשובה אמיתית אל הקב"ה: ההבנה שאנחנו אחראיים על הבחירות שלנו. אנו עומדים מאחורי המקומות שהגענו אליהם ואף גורם בעולם, מבפנים ומבחוץ, לא יכול לגרום לנו להיות במקום שאיננו רוצים להיות בו.

ב"ה | פרשת ניצבים | תשפ"ג

להפסיק לטעות ולעשות אחרת.

מנגד, האפשרות האחרת היא להמשיך להאשים אחרים ואז קורה הגרוע מכל: אנו מפקידים את גורלנו בידיים של אחרים ונכנסים מרצוננו ומבחירתנו למאסר עולם. למה הדבר דומה? סיפור עממי: חברה גדולה שקעה בקשיים וג'ימי התמנה להחליף את המנכ"ל שכשל. בטקס החפיפה, העביר לו המנכ"ל הפורש שלוש מעטפות והציע לפתוח אותן במקרה שהוא יתקשה לפתור את אתגרי החברה. כעבור חודש נקלע המנכ"ל למשבר ראשון, הוא הוציא מעטפה מספר 1 והעצה הייתה: "האשם את המנכ"ל הקודם". כעבור חודש צץ משבר נוסף והוא פתח את מעטפה מספר 2: "החלף את כל את הסמנכלים תחתיו". כאשר הגיע המשבר השלישי וג'ימי רץ למגירה לפתוח את המעטפה השלישית, היה כתוב בה: "תכין 3 מעטפות למנכ"ל שיחליף אותך..."

כדי להבין את הדברים היטב, אנו רוצים לפתוח דיון חשוב ומרתק: מה המהפכה שחולל ראובן בן יעקב? כיצד אומר המדרש מילים מדהימות: "מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה ואתה פתחת בתשובה תחלה", והרי ראשוני הנבראים כבר שבו בתשובה, כאדם הראשון וקין בנו?

עוד ננסה להבין אירוע שמתרחש בהמשך הדרך: למה ראובן פוצע את אחיו כשהם יושבים שבורים ליד שמעון הכלוא במצרים וטוען 'אמרתי לכם': "הלוא אמרתי לכם אל תחטאו בילד"? האם זה הזמן להיות חכם לאחר מעשה ולהזכיר מה טען לפני 22 שנה?!

אנו נטען כי ראובן חשף את מהות האדם, הוא היה הראשון להבין שאנחנו עומדים מאחורי הבחירות שלנו. ראובן היה הראשון שלא האשים איש בחוץ - למרות שהיו לו הסברים טובים ומרגשים מאוד לחטאו. הוא לקח אחריות על מעשהו ופתח דלת לתשובה אמיתית.

"אבל מה יועיל לך להיות צודק?", הקשיתי באוזני בן שיחי. היינו בתוך שיחה כנה וכאובה על קשיי שלום-הבית שלו והוא שיתף אודות האשמים במצב שנקלע אליו: "אשתי באה מבית שבור, אבא שלה היה אנוכי שעסוק בעצמו, ואימה היא טיפוס כנוע שלא עמדה מולו..."

"כואב לשמוע", הגבתי באמפתיה, "אבל מה עוזר לדעת מי אשם? איך זה מחליף אותנו מהסבך?!". אבל הוא חזר שוב על הטענות אודות האישיות המורכבת של האימא והאבא והיא עצמה...

פתאום נהיה שקט, "אהה... נוח לי להאשים את כל העולם בכאבי, כדי שלא אצטרך לקחת אחריות על חיי וללכת מעבר לעצמי...". הנהנתי ושיתפתי באחד המשפטים החזקים ששמעתי: "כל אחד רוצה למצוא את האדם הנכון, אבל יותר חשוב להיות בעצמך האדם הנכון..."

כל אדם כלוא באיזה כלא. כל אחד תלוי בגורמים אחרים שמעכבים אותו, ואנו רוצים לדבר היום על השלב הראשון בגאולה וריפוי, המפתח לתשובה אמיתית אל הקב"ה: ההבנה שאנחנו אחראיים על הבחירות שלנו. אנו עומדים מאחורי המקומות שהגענו אליהם ואף גורם בעולם, מבפנים ומבחוץ, לא יכול לגרום לנו להיות במקום שאיננו רוצים להיות בו.

כשאנו תקועים במקום כלשהו - זה אומר שאנחנו **בחרנו** להיות תקועים שם. לפעמים נוח לנו להיות כנועים, כבולים, מסכנים, ותרנים וכיוצא באלו, אבל זאת רק הבחירה שלנו.

ההבנה לא נועדה לייאש חלילה, להיפך: היא המפתח לשינוי ולתיקון. לקיחת האחריות על הבחירה שלנו, מזניקה אותנו מעליה ומאפשרת לשנות אותה. **כי אם אנו בוחרים לטעות - אנו גם נבחר**

"וישב ראובן אל הבור והנה אין יוסף בבור ויקרע את בגדיו, וישב אל אחיו ויאמר הילד איננו ואני אנה אני בא". ראובן ההמום מבין שתכניתו השתבשה והתרסקה.

אבל לאן נעלם בשיא המתח? כיצד השאיר את השטח פרוץ לשמעון ולוי הרתחנים? המדרש מסיק מהמילה "וישב" כי היה עסוק בתשובה על מעשה בלחה. היה טרוד בחרטה ותיקון על כך שפגע בכבוד אביו, ולאחר מותה של רחל, העביר את מיטת יעקב מאוהל רחל לאוהל לאה.

כאן מוסיף המדרש מילים מפתיעות, שהן נושא עיוננו: "אמר לו הקב"ה: **מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה ואתה פתחת בתשובה תחילה**". מאז בריאת העולם - כ-2200 שנה קודם - לא היה אדם שעשה תשובה ואתה פתחת דלת לדופקים בתשובה.

וכל אחד נדהם: איך אפשר לומר שמעולם לא חזר חוטא בתשובה והרי המדרש הזה עצמו מספר על ראשון הנבראים, אדם הראשון, ששב על חטאו בהשראת קין בנו ששב בעצמו? כך מקשה הרב זאב וולף איינהורן (מהרז"ו), מחשובי מפרשי המדרש:

פירוש מהרז"ו על המדרש: וצריך עיון שקין עשה תשובה בה וכן אדם הראשון, כמבואר במדרש לעיל כב, כח: "ויצא קין מלפני ה'" - מהיכן יצא? ... "צא שמח, כמו 'הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח'. פגע בו אדם הראשון ואמר מה נעשה בדיןך? אמר עשיתי תשובה והתפשרתי. התחיל אדם הראשון מטפח על פניו: כך כוחה של תשובה ואני לא ידעתי? מיד עמד אדם ואמר 'מזמור שיר ליום השבת'.

גמרא אחרת מפרטת יותר אודות התשובה של ראשון הנבראים:

עבודה זרה ח, א: יום שנברא אדם הראשון, כיון ששקעה עליו חמה [נבהל כי לא פגש שקיעת חמה והיה בטוח שזה יום מותו על חטאו], אמר אוי לי שבשביל שסרחתי, עולם חשוך בעדי ויחזור עולם לתוהו ובוהו וזו היא מיתה שנק' נסה עלי. **היה יושב בתענית ובוכה כל הלילה וחווה בוכה כנגדו.** כיון שעלה עמוד השחר, אמר מנהגו של עולם הוא [והבין שנותרו לו עוד שנים לחיות].

תמיהה נוספת: מצאנו דיון נוסף בו ראובן חורג מכלל אחיו וטוען כנגדם טענה ייחודית כלשהי. חולפות 22 שנה של דממה מוחלטת. האחים גוזרים חרם לפיו לא מדברים על הלילה ההוא. מוחקים את ליל דותן הנורא כאילו לא היה. ואז ברגע אחד הכול מתהפך. שליט

ב. פרשת השבוע, פרשת "ניצבים", חותמת את השנה ומכניסה אותנו בשערי הימים הנוראים. הפרשה מספרת על טקס הברית שערך משה בשעותיו האחרונות בעולם, ביום שבעה באדר. כיצד כינס את כלל ישראל למעמד ברית נצחית עם ה' והכריז: "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלוהיכם, ראשיכם שבטיכם ... מחוטב עצים עד שואב מימין".

כאן מתחיל פרק בן 14 פסוקים, כמותו לא נאמר והוא פרשת התשובה של התורה. משה מבטיח את הבטחה הגדולה בחייו של אדם: הטוב יהיה תמיד חזק מהרע. הקב"ה לא יתייבש מאתנו, הוא לעולם לא יאמין לחטא ויצפה שנשוב. הוא יאמין שהחטא הוא פזיזות ויעבור לנו. בהערה¹ הובא סיפור חזק.

1. דברים ל': והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר נתתי לפניך והשבת אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך ה' אלוהיך שמה: **ושבת** עד ה' אלוהיך ושמעת בקלו... **ושב** ה' אלוהיך את שבותך ורחמך **ושב** וקבצך מכל העמים אשר הפיצך שמה... ואתה **תשוב** ושמעת בקול ה'.

כאן עולה השאלה מי המודל לתשובה ראויה? מי האיש שמלמדנו איך להתחיל לשוב?

בראשית רבה פר' יט: "וישב ראובן אל הבור" - והיכן היה? ... בשקו ובתעניתו, זהו שכתוב "וישב ראובן אל הבור" [וישב לשון תשובה]. אמר לו הקב"ה **מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה ואתה פתחת בתשובה תחילה**, חייך שכן בנך עומד ופותח בתשובה תחילה, זה הושע שאמר (יד, ב) 'שובה ישראל עד ה' אלהיך' [והפסוק מלמד גודל מעלת התשובה, כמו שלמדו בסוף יומא].

אנו זוכרים את הרקע: יוסף מתקרב אל אחיו והזעם עולה על גדותיו. שמעון ולוי בוערים, הם אווזים בחרב לשפוך דמו. ראובן לא יודע את נפשו. הוא בכור האחים והאחריות תוטל עליו. הוא מוכרח לדחות את גזר הדין ולמצוא רגע להפך את התוכנית הנוראה ולהחזיר את יוסף לאביו. עולה לו רעיון: "השליכו אותו אל הבור הזה ויד אל תשלחו בו". ההצעה מתקבלת ויוסף מושלך אל הבור.

השעות נוקפות ויהודה מציע רעיון חדש: "לכו ונמכרנו לישמעאלים וידינו אל תהי בו". גם ההצעה הזו מתקבלת ויוסף מוצא מהבור ומושלך אל עגלת ישמעאלים שעוזבת את האזור. התורה מסיימת:

1 <https://www.kikar.co.il/374775.html> : נתנאל הוא בעל תפילה וותיק שעומד חזן בבית כנסת בירושלים. בסערת הקורונה והתרוקנות בתי הכנסת, בוטל החזן והוא חיפש מקום לעמוד בו. משהו הציע לו לשמש חזן בישיבה של נערים מתחזקים ביישוב מעבר לקו הירוק. זה היה רחוק, גם לא מכובד לפי טעמו, הנערים קופצניים עם הפרעות קשב או בשלבי בלבול אחרים בחיים, אבל לא עמדה בפניו ברירה יותר טובה.

אולם היה רגע שטלטל אותו והצדיק את הנסיעה. בלילה השני של ראש השנה, לפני ערבית, ניגש נער מתוך אל הבימה וביקש להעביר שיחת חג. הוא סיפר על חבר שלו, מושיקו שמו, שעבר מסכת חיים קשה. מושיקו עזב את החיים הדתיים, נסע להודו, גידל שיער ושקע בסמים. לפני חודשיים, המשיך וסיפר הנער המתוך ליד הבימה, התפללנו במידון ופתאום אני רואה את מושיקו עם כיפה, שיער קצוץ, רגוע ופאות מעטרות את לחיו.

"הלו מושיקו, איפה קנית את הפאות?" הוא ענה בעדינות: "לא קניתי. הן שלי". הוא סיפר לי מה החזיר אותו ארצה. "פגשתי חבר שגר ליד הוריי. סיפרתי איך ניתקתי עימם את הקשר והם בטח לא רוצים לשמוע עליי". החבר הביט בי ואמר: "מושיקו, תדע לך, שמאז שעזבת את הבית, ההורים שלך לא נועלים את הדלת בלילה. הם משאירים אותה פתוחה 24 שעות, אולי תעבור באזור ותצצה ללחצן ולהיכנס הביתה..."

שעד אז לא החליפו מילה על הנושא). לעומת זאת, אדם וקין שבו לאחר שתפשו אותם, כי הקב"ה נזף והעניש אותם – וזו לא תשובה ובוודאי לא תשובה מאהבה.

מהר"ו שם: ושמעתי לומר שתשובת אדם וקין הייתה אחר שקללם השי"ת וענש אותם, אך תשובת ראובן מעצמו הייתה, וזהו אתה פתחת בתשובה.

זאת גם כוונת ראובן לאחיו: הוא רוצה ללמד דרך תשובה וחרטה. ולכן לאחר שהם **מתחילים** להתחרט על יד הבור, הוא מעמיק ומחדר שעוד לא יצאנו דרך תשובה אמיתית, אלא היה עליהם לשוב כבר **מזמן**, כפי שידעו **כל הזמן** את טענתו שמעשה יוסף הוא חטא גמור. בהערה² הובא משל נפלא.

ליקוטי שיחות ל'201: וזהו 'ויען ראובן אותם הלוא אמרתי לכם אל תחטאו בילד', אשר תשובה שסיבתה היא הצרה שבאה עליהם, אינה התשובה הנדרשת ופשיטא שאין זה אמיתית עניין התשובה. אלא עליהם לזכור ולהכיר במה שאמר להם כל הזמן ("לאמר"), "אל תחטאו בילד ולא שמעתם".

מכאן נתפתח לכיזור עצום ונפלא, שמאריך בו הרבי מאוד אודות לקיחת אחריות על הבחירות שלנו.

ג. ראובן הוא הראשון שמורה **באשמה**, הוא לוקח את החטא על עצמו ואינו מאשים איש. וזאת הייתה תופעה מהפכנית: אדם הראשון הודה בחטא, אבל לא הודה **באשמה**. הוא הכיר בכך שאכל את מה שאסור, אבל **לא נטל אחריות על הבחירה**. הוא התנצל: "האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן העץ" והתכוון לרמוז: "אני אכלתי, אבל **היא בחרה עכורי**". לא יכולתי לעמוד מול הפיתוי שלה".

קין מטפס גבוה יותר והמדרש מתרגם את חוצפתו במילים מזעזעות לב:

3. בראשית ד,ט: ויאמר ה' אל קין אי **הבל אחיך** ויאמר לא ידעתי השמר אחי אנכי!

תנחומא ט: 'השומר אחי אנכי'?! כלומר, **אתה הוא שומר כל הבריות** ואתה מבקשו מידי? משל לגנב שגנב כלים

מצרים שולח אותם להביא את בנימין ועוצר את שמעון כעירבון. ההתרחשות המטורפת בה שוב אח אחד מופרד מהם ושוב יצטרכו לעמוד לפני אבא ולספר סיפורים על אח חסר – פותחת את העיניים להבין שיש מנהיג לבירה זו ובפעם הראשונה נשברת המגירה ויוצאים הסודות:

2. בראשית מב: אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו.

אולם ההמשך תמוה לחלוטין:

ויען ראובן אתם לאמר, הלוא אמרתי אליכם לאמר, אל תחטאו בילד ולא שמעתם וגם דמו הנה נדרש.

ראובן אומר "אמרתי לכם!". אמרתי אז לפני 22 שנה, שאתם טועים בהכרעת הדין ואל תעברו חטא עם הילד. וכל אחד מתפלא: האם זה הזמן לתת מוסר על החטא? האם ראובן לא הכיר את מאמר המשנה "ואל תתפוס אדם בשעת קלקלתו"?

אור החיים: 'ויען ראובן אותם' – צריך לדעת איך יוצדק לומר מענה על דבריהם?

באמת, יש כותבים (בכור שור ועוד), שהתורה רוצה להסביר מה פתאום שמעון נאסר ולא ראובן, בעוד שראובן בכור האחים? אלא מתוך הדיון שהיה ביניהם ויוסף שמע את החרטה של ראובן, התעורר לרחם עליו ולכן לא כלא אותו. אולם זה לא מספיק: עדיין לא ברורה עמדת ראובן עצמו, מדוע החליט 'לרקוד על הדם' ולתת עכשיו את נאום התוכחה שהיה אמור להינתן לפני 22 שנה?

מפרשי המדרש מביאים תשובה פשוטה על השאלה הראשונה לעיל (אודות תשובת ראובן ש"פתח בתשובה תחילה") והרבי מרחיב אותה גם כמענה על השאלה האחרונה: ראובן טוען שתשובה צריכה לבוא מבפנים ולא מבחוץ. היא צריכה להתעורר כתוצאה מחרטה האדם ולא מצד אירועים חיצוניים שכופים אותו לשוב. תשובה צריכה לבוא מתוך הכרת החטא ולא בגלל שתפסו אותו.

כולם מכירים את התמונה של הפושעים שמובאים לכלא להארכת מעצר ופתאום לובשים כיפה על הראש, להוכיח תשובה וחרטה... אבל זה לא רציני, כי תשובה צריכה לעשות לפני שבאה המשטרה... וזה החידוש של ראובן: הוא הראשון ששב **מעצמו**. איש לא תפש אותו ואף לא כתוב שיעקב הוכיח אותו (אדרבה, מכך שיעקב מוכיחו בסוף חייו על פזיזותו במעשה בלהה – נראה

2 שמעתי פעם אנקדוטה חודרת לב מהראשון לציון, הגאון רבי עובדיה יוסף: מעשה בשתי מדינות שכנות שעבר ביניהן גבול. סוחרים נהגו לעבור את הגבול מצד לצד ולהעביר סחורה למכירה. היות שרק במדינה אחת היה בית עלמין מסודר ולכן היו מעבירים ארונות קבורה מצד לצד של הגבול.

פעם פרץ סכסוך בין המדינות והגבול נסגר הרמטית. כל ענף המסחר התמוטט, למעט ארונות הקבורה שמטעמים הומניטריים המשיכו וחצו את הגבול. במשך הזמן קלטו הסוחרים שנוצרה הזדמנות לעשות כסף. הם היו ממלאים ארון קבורה בסחורות, זהב ויהלומים, עוברים את הגבול ומוכרים בצד השני ברווח. ככה זה נמשך חודשים רבים, מעמיסים סחורה בארון מתים, כמה אנשים מלווים את הארון וחוצים את הגבול.

פעם עברה לווייה כזו ושומר הגבול הבחין בתופעה מוזרה: איש לא בוכה. אנשים מלווים ארון מתים ואחד אינו מזיל דמעה. נורה אדומה ניצתה במוחו והוא פקד לפתוח את הארון. ליבם של הסוחרים קפא והם פרצו בבכי.

אמר הקצין: "אם הייתם בוכים קודם – לא הייתם צריכים לבכות עכשיו..."

בלילה ולא נתפש, לבוקר תפשו השומר ואמר למה גבת הכלים? אמר אני גבב ולא הנחתי אומנתי, אבל אתה אמרת נתך בשער לשמור ולמה הנחת אומנתך? אף קין אמר: אני הרגתי אותו? **בראת בי יצה"ר, אתה שומר את הכל ולי הנחת להרגו, אתה הוא שהרגתו! שנקראת 'אנכי'!**

אם אדם הראשון 'מסתפק במועט' ומאשים את אשתו, קין עולה רמה ומאשים את יוצר האדם: "אתה הוא שהרגתו", אתה בראת בי יצר הרע ואומנותך הייתה לשמור שלא אעשה בו שימוש לרעה.

לעומתם, ראובן היה הראשון שלא האשים אחרים. בעוד שהיה יכול למצוא צידוקים רגשיים, כמו שעושה כל עורך דין מתחיל: "הייתי היסטרי לכבודה של אימא. כל הכאב שאני סוחב כבן בכור של לאה על המקום הנחות שלה בבית יעקב, צף והתפוצץ בתוכי ולא יכולתי לשלוט בו". אבל ראובן לא אמר כזו. ההיפך, הרכין את ראשו והודה: **מרדתי בכבודו של אבא**. ילד אינו מחנך את אביו, היה עלי לפנות לאבא ולא להחליט עבורו איפה תשכון מיטתו.

ראובן חידש תפיסה חדשה במהות האדם: **אדם עושה את מה שהוא רוצה ולא עושה את מה שאינו רוצה**. אם אנו תקועים במצב מסוים – זה רק בגלל שאנחנו החלטנו שנוח לנו להיות תקועים בו, אבל שום אירוע לא יכול לגרום לנו לעשות משהו שאיננו חפצים בו. עובדה שכשאנו מאוד רוצים לשלוט בעצמנו – אנו מגלים כוחות שלא מהעולם הזה ועומדים במשימה בנחישות. אילו ייכנס מיישור זה, למשל, והכבוד שלנו יעמוד למבחן – נדע לגייס את הכוחות מולו.

הסערות שלוחצות אותנו, רק מציפות את מה ששוכב קודם לכן ופורץ החוצה בלהט. במקרה של ראובן, הכעס פוצץ החוצה את מה ששכב שם הרבה קודם: חוסר כבוד לאביו.

זאת גם התוכחה של ראובן לאחיו: ראובן שומע שהם מודים בטעות, אבל **לא לוקחים אחריות**. הם מודים בכישלון ההכרעה המשפטית כלפי יוסף, אבל מטילים את האחריות על יוסף שגור אותם.

נאזין היטב לדבריהם: "אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו **בהתחננו אלינו ולא שמענו**". הם מבכים את העובדה שלא היו רגישים לתחנונים שלו. אבל רגע, מה נוגע הבכי של יוסף? ואם היה סובל בדממה?! הרי כמעט רצחתם אדם! תפשתם אח והשלכתם לבור נחשים ועקרבים, אחר כך העדפתם להרוויח עליו כמה לירות ומכרתם אותו כעבד נקלה לחבורת סוחרים גויים, שהיו יכולים להשליך אותו לאחת הוואדיות בשכם ומקום קבורתו לא היה נודע.

בעיצומה של תפילת מוסף ביום הכיפורים (בקהילות אשכנז, ובקינות תשעה באב בקהילות הספרדים) נאמר את הפיוט "אלה אזכרה" המקונן על הירצח המזועזע של עשרת הרוגי מלכות. הפיוט מצטט את הקלגס הרומאי, שמטיח בחכמי ישראל כי מוטל עליהם לכפר על העוון הנורא של "גונב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת", פשע מכירת יוסף, ומאז השבטים לא נמצאו אנשים גדולים כמותם שישלמו בדמם על עוול המכירה.

1500 שנה אחרי המכירה, עוד נדרש לכפר על גזלת החירות של יוסף והשלכתו לעגלת הישמעאלים. ואילו השבטים שעומדים

מול הכור של שמעון, אינם מדברים על הכשל עצמו, אלא רק על אולטרה הרחמנות שנדרשה מהם, להקשיב לתחנוני יוסף. שכן לדעתם הם אינם אשמים במכירה, הם לא היו יכולים לשלוט בעצבים נוכח ההתגרות של יוסף שעורר בהם קנאה ושנאה והוציא אותם מהדעת. מול הרדיפה שהלשין לאביהם עליהם.

זה השיעור של ראובן: "הלוא אמרתי אליכם אל תחטאו בילד ולא שמעתם וגם דמו הנה נדרש". שום לחץ לא יכול לגרום לאדם לעשות מעשה מופרך. אילו היה מושלל אצלכם עוון רציחה – הלחץ של יוסף לא היה גורר אתכם. העובדה שכמעט הרגתם אותו – נבעה מכך שלא היה אכפת לעשות זאת.

אנקדוטה מיוחדת במינה: הרב יונתן זקס, רבה של אנגליה, היה אחד הקולות היהודיים המשפיעים בעולם. אבל הרב זקס לא נולד בבית של מנהיגים ולא סומן להובלה רוחנית. כסטודנט צעיר סיים לימודי פילוסופיה בקיימברידג' וחש בלבול אמוני. המרצים היו גדולי האתאיסטים בעולם והוא חש ספקות קיומיים. חברים המליצו לו לנסוע לאמריקה להתייעץ עם רבנים.

הוא נפגש עם גדולי הרבנים באמריקה ואצל כולם התנהלה השיחה אותו הדבר. הוא שאל שאלות והם ענו. בסוף הביקור הגיע לשיחת יחידות עם הרבי מליובאוויטש. הוא כבר היה רגיל לשאול שאלות ולצפות לתשובות, אבל לפתע התהפך אופי השיחה. הרבי הפנה אליו שאלות: "כמה סטודנטים יהודים לומדים בקיימברידג'?" מהם יודעים על היהדות שלהם? מה הנך עושה כדי שהם יידעו יותר?"

הרב זקס לא היה חסיד ולא בא במטרה להפוך להיות 'שליח'. הוא בסך הכול היה סטודנט צעיר שתקוע בתקופה מבולבלת בחיים שלו. הוא עשה את מה שאנשים עושים במקרה הזה: הם עונים תשובות מסובכות כדי להמשיך לא לעשות שום דבר... הוא אמר: 'בסיטואציה בה אני נמצא, אינני פנוי להתרכז במטלות עליהן הצביע הרבי'. הרבי הגיב: **'אינך נמצא בשום סיטואציה. אתה הכנסת את עצמך לסיטואציה הזו, וכשם שנכנסת אליה ביכולתך לצאת ממנה ולהיכנס לאחרת'...**

מנגד, הנה סיפור מופלא על החירות של האדם וההבנה ששום כלא אינו יכול לכלוא את הנפש: החסיד ר' מענדל פוטרפס, נשלח לשנים ארוכות בסיביר, בעוון פעילות לחילוף יהודים ממסך הברזל הקומוניסטי. הוא החליט לעמוד בכל הכוחות לא להכניס לפה מזון טרף. תקופה ארוכה חי על ירקות ואורז, אבל המאמץ נעשה קשה. הם הועברו בעבודת פרך והיה עליהם לגייס כוחות לשרוד. פעם תקף אותו רעב והוא נכנס למטבח המחנה, אולי ימצא משהו לאכול. בדיוק הגיעו חביות סגורות עם דגים והוא התמלא אושר: סוג הדגים הזה היה כשר לאכילה וסוף-סוף יוכל למלא את הבטן.

לפתע הבחין בדפנות החבית שהן מבריקות והוא חש שמרחו אותן בשומן דבר אחר. ראשו הסתחרר, זה רק ספק ספיקא: אולי זה בכלל לא השומן הזה? ואולי השומן לא נגע בדגים? ואולי השומן בטל בשישים? אבל אז צפה במוחו פגישת 'יחידות' לה זכה אצל האדמו"ר הקודם כנער צעיר. הרבי בירך אותו ב"אריכות ימים מתוך יראת שמים". הוא אמר לעצמו: "הרבי בירך אותי לחיים של יראת שמים וויתור כזה הוא לא חיים של יראת שמים". הוא חזר לדרגש השכיבה כשהוא רעב...

השנים חלפו והוא שרד והאריך ימים בתור המשפיע הראשי בשיבה המרכזית של חב"ד בארץ וראה את קיום ההבטחה 'אריכות ימים

מתוך יראת שמים'.

ה. הביאור הנפלא מתאים עם שני רעיונות שנידונו במקומות אחרים.
א. אחת השאלות החזקות שעסקנו בהן בעבר: מה סוד הפרוטקציה לדוד? מדוע נמשכה מלכות דוד ונקטעה מלכות שאול?

יומא כב: כמה מובטח ובטוח אדם שהקב"ה מסייע לו, שאול חטא באחת ועלה לו הדבר במלוכה, דוד חטא בש-תיים ולא עלה לו במלוכה. שאול באחת - מעשה דאגג, דוד בשתיים - דאוריה ודהסתה.

אדם שיש לו סייעתא דשמיא, יכול לחטוא "בשתיים" ולא לאבד את המלוכה, בעוד שאדם אחר יחטא "באחד" ויתעורר חרון אף ה' ויאבד המלוכה. שאול חטא באחת: "מעשה אגג". כידוע הוא חס וריחם על אגג, מלך עמלק והשאירו בחיים, כנגד הציווי "מחה תמחה את זכר עמלק". הקב"ה לא סלח לו וכאשר עמד לארח את שמואל הנביא, נקרע כנף מעילו כסימן כי נקרעה המלוכה ממנו ומזרעו. כמה שנים אחר כך, שאול ויהונתן מתו בצורה מבישה במלחמת פלשתים והמלכות עברה לדוד וזרעו.

לעומתו, דוד חטא בשתיים: החטא השני היה "הסתה": בסוף ימיו הורה דוד לספור את הלוחמים בצבאו, והספירה גרמה לעין הרע ומתו רבים. החטא הראשון הוא "מעשה אוריה החיתי". דוד ראה את בת שבע וחפץ בה. בעלה, אוריה החיתי, היה רחוק מהבית, לוחם במלחמה מול בני עמון בפיקודו של יואב בן צרויה. דוד הביא את בת שבע לארמונו ומאוחר יותר נודע לו שהיא הררה. דוד קרא את אוריה לשוב מהמלחמה וללכת לביתו ואוריה שכנראה חשד, לא רצה ללכת הביתה וענה בהתרסה: "הארון וישראל ויהודה יושבים בסכות, ואדני יואב ועבדי אדני על פני השדה חנים, ואני אבוא אל ביתי לאכל ולשתות ולשכב עם אשתי?". כלומר, חבריי הלוחמים מחפרים נפשם במלחמה ואני אלך הביתה? היה זה רמז מתריס למלך שלא יצא למלחמה ועשה לעצמו בירושלים.

בכך הפך אורייה להיות "מורד במלכות" והתחייב מיתו. דוד שלח אותו לחזית ושם מת בקרבות. ואף שדוד צדק ברמה היבשה של האשמת אורייה כמורד במלכות, הגמרא רואה בכך חטא, ולו משום העובדה שדן בעצמו על מרידתו ולא הושיב בית דין.

וכאן עולה התמיהה שהעסיקה את המפרשים בכל הדורות: מהו סטנדרט הענישה האלוהי? מהי הסיבה ששאול חטא באחת ועלתה לו במלוכה ואילו דוד חטא בשתיים ולא עלתה לו במלוכה?

במיוחד שדוד נענש חמורות בהיבט האישי ורוב משפחתו התפרקה אחר כך (אמנון ותמר, הרג אמנון עצמו על ידי אבשלום ומרד אבשלום שהוביל למותו), אבל הדבר לא פגע במלכותו.

המהרש"א עונה רעיון יסודי - שבאמצעות היסוד שהעמיד הרבי כאן, אפשר להבין את עומקו.

מהרש"א: נתקשו בזה המפרשים וכי משוא פנים יש בדבר? ... אלא לפי שהוא בא לטהר והודה על חטאיו וקבל עליו יסורים ולכך מן שמים סייעוהו לשוב בתשובה שלמה כמ-פורש בכמה מקראות בספר תהלים. משא"כ בשאול דלא מצינו שהודה על חטא זה ולא קבל עליו יסורין.

מהי באמת החשיבות הכבירה של ההבנה הזו? מה ההבדל אם מבינים את מהות הבחירה ומקבלים אחריות? ראשית, רק מי שאשם - **מתחרט**, אבל מי שמאשים אחרים - מפנה את חובת החרטה אליהם ולא לעצמו. (הליצנים אומרים, שיהודי מכה על החזה ואומר "אשם-נו, בגד-נו" לשון **רבים**, כאומר, "כווולם אשמים חוץ ממני...").

הרבה יותר: רק מי שנוטל אחריות - **יכול להיחלץ מסכך החטא ולפרוץ לדרך חדשה**. קבלת אחריות אומרת **שאני חזק מהחטא**. אני **בחרתי** בו ובמילא אני יכול לבחור הפוך ולהשתחרר. הפה שאסר הוא הפה שהתיר. לעומת זאת, אי קבלת אחריות פירושה, שמישהו אחר מושל בחירות ובבחירות שלי ובמילא הוא ימשיך וישלוט בי הלאה. אי קבלת אחריות פירושה, להעניק את המפתחות על חיי לסוהר שעומד וכולא אותי - ואיזה אדם נורמלי נכנס ביוזמתו למאסר עולם?

ליקוטי שיחות שם/202: כל זמן שיש לאדם תירוצים לתלות בו סיבת חטאו, ואפילו אם מכיר שהוא אשם, אלא שחושב שהיו **גם** גורמים אחרים שהשפיעו (במקצת) שיחטא (אם מצד סביבתו בכלל או מחמת מצב או סיבה פרטית שאירע לו) אין תשובתו אמיתית, שירצה לשוב לעזוב רשעו ולשוב אל ה' באמת ובלב שלם, מאחר שאין אצלו הכרה ברורה **בחטאו**, שהוא מדעתו ומרצונו עזב את ה'. ורק כאשר ישנה הכרת ברורה בחטאו, אז יכול לחזור באמת בתשובה ולעזוב רשעו.

זהו ביאור דברי ראובן לאחיו: נוסף על זה שעליהם לעשות תשובה מעצמם ולא מפני הצרה שבאה עליהם (כדלעיל), עוד זאת, שהתשובה צריכה להיות מתוך הכרה ברורה, שגם החטא היה **מרעתם ומרצונם**, כמו שאמר אליהם בזה מנחם: 'הלוא אמרתי אליכם לאמור אל **תחטאו בילד ולא שמעתם**'.

הרבי מוסיף שהתוכנה הזו רמוזה חזק ברמב"ם. כידוע, הרמב"ם מאריך בנושא ה"בחירה החופשית". הוא מסביר שאדם לא נולד צדיק או רשע וביד כל אחד הבחירה אם להיות צדיק כמשה רבינו או רשע כירבעם בן נבט. הפלא הוא, שהרמב"ם דן בכך בהלכות תשובה, שבאות בסוף החלק הראשון של ספרו. וכל אחד מתפלא, מה הקשר בין בחירה לתשובה? אדרבה, "בחירה חופשית" היא יסוד כל המצוות, גם של שבת ותפילין, והיה על הרמב"ם לקבוע את הדיון כבר בפתח חיבורו?

ההסבר כביר: התפישה של בחירה חופשית עומדת ביסוד התשובה. היא **המניע שלה**. בחירה חופשית אומרת **שאף אחד לא שולט בנו** ואנו חופשיים שלא לחטוא. בחירה אומרת שכגודל הקשיים - גודל הכוחות ואנו נתקלים רק בניסיונות כאלו שאנו מסוגלים לעמוד בהם. בחירה אומרת **שאם אתה מאמין שיכולים לקלקל - תאמין שיכולים לתקן**.

כשנתן הנביא מוכיח את דוד, הוא משיב מילה אחת: "**חטאתי**".

האסיר גילה לו: "אחד החברים הוא כייס מקצועי, וכשהסוהר נכנס, הוא דוחף את הקלפים לתוך הכיס **של הסוהר עצמו**. הסוהר מחפש את הקלפים אצל כולם **חוץ מאצל עצמו**! כשהוא פונה לצאת מהתא, הכייס שולף את הקלפים מכיסו של הסוהר והמשחק ממשיך..."

רבי מענדל הסיק מכך כי לעתים אנו מחפשים את הפתרונות אצל כולם - חוץ מאשר בתוכנו...

ואילו כששמואל מוכיח את שאול הוא אומר: "חטאתי **כי יראתי את העם**". דוד לוקח אחריות ואילו שאול מאשים את הציבור וזאת עצם ההגדרה של מלך: מלך הוא מי שמביט פנימה ורואה כאילו הוא היחיד שנמצא בשטח, מי שהכול תלוי בכתפיו. בעוד שמי שמאשים אחרים - הוא אינו בגדר מלך בכלל (וספק בגדר אדם).

ב. רעיון נוסף: זה עומק סיפורו של בעל התשובה המפורסם, רבי אלעזר בן דורדיא. אלעזר היה חוטא מכור, שכשל עם כל אישה חוטאת בעולם. פעם אמרה לו אחת: "אתה אבוד ולעולם לא תשוב בתשובה". לשמוע ממנה, זה היה פוגע והוא הבחין פתאום במצב החמור שהוא תקוע בו.

הוא נעמד בין ההרים וצעק: "הרים וגבעות בקשו עלי רחמים", אבל ההרים והגבעות סירבו לבקש עליו רחמים ואמרו: "עד שנבקש עליך, נבקש על עצמנו". הוא פנה אל השמים והארץ וקרא "בקשו עלי רחמים", אבל השמים והארץ השיבו "נבקש על עצמנו". שוב קרא אל הכוכבים והמזלות, אבל גם הם סירבו לבקש עליו רחמים. אמר: "אין הדבר תלוי אלא בי" וגעה בבכייה נוראה עד שיצאה נשמתו.

כאן עולה התמיהה על 'משלוח המכתבים' שלו: מה פנה אל גרמי הטבע בבקשת רחמים? מדוע לא קם והתפלל מיד על עצמו? אלא אלעזר התכוון **לזרוק את האחריות עליהם**. הוא התכוון **להאשים אותם במה שקרה**. "הרים וגבעות בקשו עלי רחמים" והרים הם כמו "ההורים" אליהם נושאים את העיניים. כמו שכתוב "כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו" שהם האבות והאימהות. רבי אלעזר התכוון לצעוק: הבית בו גדלתי אשם בכך שאני מחפש אהבה מכל מי שמוכן לתת לי. אחר כך האשים את גזירות השמים במה שקרה לו, ואז האשים את השמש והירח שיצרו את מזל הלידה שגולד בו.

אבל כולם ענו: מה יעזור להאשים אחרים? זה יקרם אותך לפתרון? האם מישוהו השתנה מלהיות צודק? תמורת זאת, תאמין שכגודל הקושי - גודל הכוחות להיחלץ מהקושי, ולכן השאלה היחידה החשובה בחיים היא לא איך נכנסתי לכאן, אלא **איך יוצאים מכאן?**

בדיחה: הרב יושב ולומד בליל שבת, עד לפנות בוקר. לפתע נחרה. הוא שומע רעש, ומולו עומד גנב שהשתלשל דרך הארובה ונדהם למצוא את הרב ער.

הרב שאל בבלבול: "איך נכנסת לכאן?". -הגנב ענה: "רבי, יותר חשוב לדעת איך אני יוצא מכאן..."

עם הכנסנו לחודש הרחמים, נקבל להיות קרובים יותר לה' וההתעוררות שלנו תעורר רחמים רבים מלמעלה, לזכות להארת פנים שלמה ונצחית בגאולה האמתית והשלמה בקרוב ממש.

נסיים עם סיפור נוסף ממשליו החריפים של החסיד ר' מענדל פוטרפס: יום העבודה במחנה היה מסתיים בחמש בערב ואחר כך היו האסירים פורשים לתאים. השעה הייתה מוקדמת מכדי ללכת לישון והאסירים היו מוציאים קלפים. אולם המשחק היה אסור לפי חוקי המחנה, והסוהרים היו מחרימים את הקלפים. פעם החלו האסירים לשחק והסוהר פרץ פנימה ודרש את הקלפים. האסירים היתממו שאין להם קלפים. הסוהר יצא, המתין לשמוע את הנקישות על הרצפה ואז פרץ שוב לתפוס אותם על חם. הוא העמיד את כולם לבדיקה ליד הקיר, חיפש על כל אחד, אך הקלפים לא נמצאו.

למחרת שאל רבי מענדל את מנהיג האסירים איפה החביאו אותם?

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל
ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי

ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי

להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב

השיעור המלא באתר
haravshneor.co.il